TÜRK DÜNYASI
ТҮРКІ ӘЛЕМІ
ТӨРКИ ДОНЪЯҺЫ

IV. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

26-28 NİSAN 2017

NİĞDE

Ömer Halisdemir Üniversitesi

Bilimin Aydınlığında Yeni Ufuklara Doğru

IV. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT 3

Kapak Tasarımı: Dilara DEVECİ

ISBN:
978-605-9965-74-3 (Tk)
978-605-9965-77-4 (3. C)

Matbaa:
Bizim Büro Matbaacılık
Adres: Sanayi 1. Cadde Sedef Sk. 6/1 İskitler Altındağ/Ankara
0312 229 99 28 (Sertifika No: 26649)

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT 3

IV. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU
26-28 Nisan 2017 Niğde

IV. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТҮРКІ ӘЛЕМІ ЗЕРТТЕУЛЕРІ СИМПОЗИУМЫ
26-28 Сәуір 2017ж – Нийде

III ХАЛЫҠ-АРА ТӨРКИ ДОНЪЯҺЫН ӨЙРӘНЕҮГӘ АРНАЛҒАН СИМПОЗИУМ
26-28 Апреля 2017 йыл Нийде

IV BEYNƏLXALQ TÜRK DÜNYASI ARAŞDIRMALARI SİMPOZİUMU
26-28 Aprel 2017 Niğde

EDİTOR
Arş. Gör. Turgay DÜĞEN
Sayavuş QASİMOV

2017 Niğde

EĞİTİM/KÜLTÜR/SANAT/İLETİŞİM

Bölgede Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar ve Uygulamalar

Avrasya'da Kültürlerarası İlişkiler

Türk Topluklarında Folklor

Türk Dünyasında Güzel Sanatlar ve Sanat Tarihi

Türk Dünyasında ve Modern Toplumlarda Medya ve İletişim

ONURSAL BAŞKANLAR

Prof. Dr. Adnan GÖRÜR (Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. Dinar NÖKETAYEVA (Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. R. M. ASADULLİN (M. Akmulla Başkurt Devlet Pedagoji Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. Nazim HÜSEYNLİ (Bakü Avrasya Üniversitesi Rektörü)

DÜZENLEME KURULU

Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Selen DOĞAN
(İletişim Fakültesi Dekanı)
Yrd. Doç. Dr. Çiğdem ŞAHİN
(Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)
Arş. Gör. Adem YELOĞLU
(Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları)

Prof. Dr. Hikmet KORAŞ
(Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları)
Doç. Dr. Onur KÖKSAL
(Avrasya Araştırmaları ABD Bşk.)
Arş. Gör. Turgay DÜĞEN
(Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Bahadür ALİYEV
(Birinci Rektör Yardımcısı)
Adilet TOYBAYEV
(Rektör Yardımcısı)
Nurgul KALİYEVA
(İlim ve Uluslararası İlişkiler Daire Bşk.)
Karlığaş BAYGULOVA
(Uluslararası İlişkiler Bölümü Uzmanı)

Zaureş SABIROVA
(Rektör Yardımcısı)
Asılbek BÖKEBAYEV
(Rektör Yardımcısı)
Aynur NUSKABAYEV
(Uluslararası İlişkileri Şube Md.)

Bakü Avrasya Üniversitesi

Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA
(Bilim ve Disiplinden Sorumlu Rektör Yrd.)
Doç. Dr. Mütəllim RƏHİMOV
(Sosyal Bilimler ve Bölgesel Uzmanlık Böl. Bşk.)
Rəşad ALİYEV
(Uluslararası İlişkilerden Sorumlu Birim Bşk.)

Səyavuş QASİMOV
(Uluslararası İşlerden Sorumlu Rektör Yr)

Doç. Dr. Nigar HÜSEYNOVA
(Eğitimden Sorumlu Birim Bşk.)
Zəminə RÜSTƏMBƏYLİ
(Türk Dili ve Edebiyatı Böl.)

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Hikmet KORAŞ
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Kazna AYMAĞAMBETOVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. Ziya AVŞAR
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Bekir ÇINAR
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Rövşən CAVADOV
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Altınay TIMBOLOVA

Prof. Dr. Sayra JİYENBAYEVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. Selen DOĞAN
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Prof. Dr. Səyavuş TALIŞLI
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Rüfət HÜSEYNZADƏ
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Kodar ZAMZA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa TALAS
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ədalət Tahirzadə

(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. Faruk ÇOLAK
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Mənsim MƏMMƏDOV
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Məmməd CƏFƏRLİ
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim MARAŞ
(Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Elena ANDRİYENKO
(Novosibirsk Devlet Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. Talant MAUKANULU
(Washington Üniversitesi)
Prof. Dr. A. BAKİBAYEV
(Rusya Tomsk Politiktik Üniversitesi)
Prof. Dr. Halit ÇAL
(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Çağatay ÖZDEMİR
(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Yıldıray ÖZBEK
(Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Sami KILIÇ
(Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ
(Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi)
Prof. Dr. Tsendin BATTULIK
(Moğolistan Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Chong-Jin OH
(Hankuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Gulnar MURATBAYEVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Doç. Dr. Recep ÖZKAN
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Seyfəddin RZASOY
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Rısman JEKSEMBİYEV
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Doç. Dr. M. Serkan TAFLIOĞLU
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Elmira MƏMMƏDOVA – KEKEÇ
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Kubilay YAZICI
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Nigar HÜSEYNOVA
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Kuliyaş MAMİROVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Doç. Dr. Feyzan VURAL
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Tınıştık ERMEKOVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Prof. Dr. Nazım H. POLAT
(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma AÇIK
(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN
(Necmeddin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN
(Muğla Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet BURAN
(Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN
(Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa TURAN
(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN
(Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL
(Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL
(Mimar Sinan Üniversitesi)
Prof. Dr. İrfan MORİNA
(Priştine Üniversitesi)
Prof. Dr. Elena OGANOVA
(Moskova Devlet Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet EKİZ
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Doç. Dr. Fərəh CƏLİL
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Tursınay BAYNAZAROVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhammet BAŞTUĞ
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Doç. Dr. İslam SADIQ
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Adilhan MAUY
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)

Doç. Dr. Mayıl ƏSGƏROV
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Nurbala MIRZAHMETOVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Doç. Dr. Duygu UÇGUN
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Doç. Dr. Səadət ŞIXIYEVA
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Sapar İSAYEV
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)

Doç. Dr. Ramazan QAFARLI
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Jamal AŞİRBEKOVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Doç. Dr. Adem ÖGER
(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Mutəllim RƏHİMOV
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Arif ƏLİZDƏ
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Aygul ONALBAYEVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Doç. Dr. İryna M. DRYGA
(A. Krımskı Şarkiyat Araştırma Enstitüsü)
Doç. Dr. Liubovi CHIMPOESH
(Moldova İlimler Akademisi)
Yrd. Doç. Gulnaz SALĞARAYEVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Yrd. Doç. Aygül DAULETKULOVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Yrd. Doç. Erbolat TASBOLAT
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Yrd. Doç. Şuahbay ZAMANBEKOV
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Yrd. Doç. Lazzat KOJAKEEVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Yrd. Doç. Rahiya DARMENOVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Atilla JORMA
(Ardahan Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ergin JABLE
(Priştine Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Bağdagül MUSA
(Ürdün Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Nuran MALTA-MUHAXHERİ
(Priştine Üniversitesi)
Dr. Seyfeddin ALTAYLI
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Kajmuhan KİŞİBAYEV
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Raziya SULTANOVA
(Cambridge Üniversitesi)

Doç. Dr. Kutluk Kağan SÜMER
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Nazilə ABDULLAZADƏ
(Bakü Avrasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Pernebek ŞEGEBAYEV
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Doç. Dr. Aynagul KAYIPBAYEVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Doç. Dr. Bibıgül İMANBEKOVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)

Doç. Dr. Gulnur ÖMİRBAYEVA
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)
Doç. Dr. Marija DHİNDJİC
(Sırbistan İlimler ve Sanat Akademisi)
Doç. Dr. Onur KÖKSAL
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem ŞAHİN
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Salih ÖZKAN
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Erkan CALIŞKAN
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Ramis KARABULUT
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. F. Özlem ALPER
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Suk Kyeong KANG
(Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Yakup ÖMEROĞLU
(Gazi Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Hakan YALAP
(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Elsev BRİNA LOPAR
(Ukshin Hoti Prizren Üniversitesi)
Dr. Güllü KARANFİL
(Gagauz Yeri M. Maruneviç Bilim Araştırmaları Merkezi)
Dr. Ablet SEMET
(Göttingen Georg-August Üniversitesi)

Tınısbek KONIRATBAY
(Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi)

Mahibə ƏLİYEVA	Mədəniyyətlərarası Dialoq Və Azərbaycanda Onun İnkişafı	467-474
	Cross-Cultural Dialogue and Its Development in Azerbaijan	
Mahire QAYIBOVA	Türk Dramaturgiyası Gəncə Teatrında	475-480
	Turkish Drama Works in Ganja Theater	
Mehmet Ali YOLCU Serkan KÖSE	Türk Mitolojisinde Süt Gölüyle İlgili Tasarımlar	481-486
	Imaginations about Milk Lake in Turkish Mythology	
Mehmet ALPTEKİN	Mersin-Silifke Muhacirlerinde Ölüm Çevresinde Oluşan İnanışlar	487-492
	Prevailing Beliiefs of Mersin-Silifke Immigrants Regarding Death	
Mehmet EKİZ	Niğde Yunakları Hakkında	493-500
	About Niğde Laundrys	
Mehmet OKUR	II. Meşrutiyet ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de Folklor Araştırmaları	501-510
	Studies of Folklore in Turkey that Was Made the Second Constitutional Era and First Years of Republic	
Mehmet ÖZMENLİ	Türk Tarih Bilincinin Oluşumunda Oğuznâmelerin Etkisi	511-516
	The Impact of Oghuz-Namas in The Formation of Turkish Hıstorıcal Conscıousness	
Mehtap AYDINER UYGUN Özlem KILINÇER	Orkestra Sanatçılarının Enstrümanlarındaki Müziği Çalışırken ve Öğrenirken Kullandıkları Stratejilerin İncelenmesi	517-526
	Examination of Strategies Orchestra Artists Use during the Practice and Learning of Instrumental Music	
Memduh YAĞMUR	Türk Dünyasının Birlik ve Beraberliğinde Sinemanın Rolü ve Türk Dünyası Belgesel Film Festivali	527-536
	The Role of Cinema in the Unity of the Turkish World And Turkish World Documentary Film Festival	
Muhammet ATASEVER	Sözün Teknolojileşmesi Bağlamında Yeni Bir İfade Biçimi: Kaset Mektup	537-544
	A New Kind of Expression Within The Context of Digitalized Sayings: Taped Letters	
Mustafa SÖZEN	Farklı Kültürler, Ortak Paydalar, Halk Sanatları ve Belgesel Sinema	545-554
	Different Cultures, Common Denominators, Folk Arts and Documentary Cinema	
Nabi KOBOTARİAN (Azeroğlu)	Tufarqanlı Abbas ilə Gülgəz Dəstanı'nın Təbriz Varyantı Tanıtımı	555-558

TÜRK MİTOLOJİSİNDE SÜT GÖLÜYLE İLGİLİ TASARIMLAR

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU*
Arş. Gör. Serkan KÖSE**

Özet: Çoban toplum, hayvanlarla iç içe bir yaşamı mitik bilgisine yansıtmış, böylelikle süt denizi, süt gölü, süt pınarı gibi mekânları yaratılış olgusuyla özdeşleştirmiştir. Nitekim Altaylıların mitolojik süt gölü, tıpkı kozmik ağaç ve kutsal dağ tasarımları gibi, merkez simgeciliği bağlamında dünyanın merkezi olarak görülmekte, yaratılışı, üremeyi ve bolluğu simgelemektedir. Süt gölü, Orta Dünya'nın merkezinde yükselen dağın zirvesinde ve yeryüzüyle göğün göbeğinden çıkan kutsal ağacın yanı başında bulunmaktadır. Burası iyi tanrıların yaşadığı yerdir. Süt gölü ruh verici, canlandırıcı, insan ruhunun kutsal mekânı ve dişil olarak düşünülmüştür. Süt gölüyle ilgili mitik bilincin ürettiği değerler paradigması, su ve üreme kültleriyle ilişkili olarak destan, efsane gibi dini-mitik içerikli birçok anlatıya yansımıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türk Mitolojisi, Süt Gölü, Üreme ve Bereket Kültü.*

Imaginations about Milk Lake in Turkish Mythology

Abstract: The shepherd society has reflected on mythic knowledge with a life inside animals, thus identify with spaces such as milk sea, milk lake, milk fount as the case of creation. As a matter of fact, Altai' mythologic milk lake is seen as the center of the World in the context of central symbolism, just like cosmic tree and sacred mountain design, and it symbolizes creation, reproduce and abundance. The milk lake is situated in the summit of the mountain rising at the center of Middle-earth and at the beginning of the sacred tree. This is a place good gods live. The milk lake is considered as spiritual, refleshing, sacred space of the human spirit and femine. The paradigm of values produced by mythic consciousness related with milk lake reflected in many narratives of religious-mythic content such as saga, legend.

Keywords: *Turkish mythology, Milk Lake, Reproduction and Abundance Cult.*

Giriş

Mitolojilerin birçoğunda evreninin başlangıcı, kaosu simgeleyen su ile ilişkilendirilir. Suyun hayatın başlangıcı olarak tasavvur edilmesinin insan yaşamının ihtiyaçlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Suyun gerek mitolojilerde gerekse inanç sistemlerinde yer almasında su ile kutsallık arasında kurulan bağın etkisi büyüktür. Su kutsallık atfedilen, bereketin simgesi olarak kabul edilen temel inanç unsurlarından birisi olarak görülürken, kendisine kurban verilen, insana birtakım şerir ruhları gönderdiğine inanılan tanrısal bir ceza telakkisiyle de tasarımlanmıştır. Türk mitik düşüncesinde kozmogonik üretimi simgeleyen su, nesne dünyasından önce hep var olan ilksel bir varlıktır.

Kozmogonik başlangıcın ve kozmosun simgesi olan su, dünya mitolojilerinin birçoğunda ortak bir karakteristik çerçeve çizmektedir. Fuzuli Bayat'ın belirttiği gibi, suyun kutsallığı mikro-kozmosun, tıpkı makro-kozmos gibi su ile başlayıp su ile sona ermesine dayalıdır. Kozmogonik mit bu bağlamda türeyiş mitinin dilinde varyantlaşmış, yaratılış türeyişle aynı sentagmatik düzeye geri getirilmiştir. Su paradigması evren ve insan sentagmalarında dönüşüm göstermiştir. Türk yaratılış mitinde kozmos, sudan türemiştir, başka bir deyişle yaratılışın başlangıç nüvesi sudur (Bayat 2007: 248).

---

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Nevşehir.

** Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Nevşehir.

Mitolojik bilgide özdek-dışı bir gücün özellikle sıvı maddelerde bulunduğuna dair birtakım kayıtlar vardır[1]. Bu güç, ilkel toplumlarda "mana" olarak adlandırılırken eski Türklerdeki kut anlayışı, bu inançla benzerlik arz etmektedir. Su gibi, süt de doğaüstü mana gücünün aktarımında bir nesnedir. Türk leksikolojisinde "kut" kelimesi sıvı olanla ilişkilidir. Arkaik düşüncede göğün hayat veren sıvısı veya süt gibi her türlü sıvı, üretkenlik ve bereket taşıyıcısıdır.

1. Bulgular ve Tartışma

Güney Sibirya Türklerinde süt ve kut arasındaki ilişki dikkat çekicidir ve bu nesneler tören pratiğinde birbiriyle özdeşleştirilmiştir. Süt, kutun saklandığı yerdir ve sanki kendisi erkeğin üreme tohumuna benzer şekilde dölleme unsuruna dönüşmektedir. Anne ve baba başlangıcını birleştirerek yeni doğumları sağlamaktadır. Kut kavramının semantik alanı dökmek, akmak gibi anlamları da kapsamaktadır (Lvova vd., 2013b: 83).

Sütün mitolojilerde belirgin hale gelmesi, onun hayvansal bir ürün olarak tüketilmesiyle bir koşutluk sergilediği olasıdır. Dolayısıyla sütün mitolojik mekânlarda yer almaya başlaması, tarihsel süreçte üretim olgusunun ortaya çıkmasıyla gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte tarih öncesi topluluklar ile tarihsel toplumlar, sütü anlamlandırmada bazı farklılıklar göstermektedir. Tarım toplumlarının mitolojik ve etnogonik kutsal mekânlarında toprak ürünleri öne çıkarken çoban toplumun kutsal mekânlarında hayvanla ilgili ürünler belirgindir. Örneğin, bol meyve ağaçları ile betimlenen "Sümer Dilmun'u ilk insanların yaratıldığı ve dolayısıyla Sümer'in etnogonik mekânı olduysa, İbranilerin Aden Bahçesi de aynı şekilde uzun yıllar Yahudilerin izini aradığı kayıp cennet haline gelmiştir" (Yolcu, 2014: 95).

Çoban toplum, hayvanlarla iç içe bir yaşamı mitik bilgisine yansıtmış, böylelikle süt denizi, süt gölü, süt pınarı gibi mekânları yaratılış olgusuyla özdeşleştirmiştir. Nitekim Altaylıların mitolojik süt gölü, tıpkı kozmik ağaç ve kutsal dağ tasarımları gibi, merkez simgeciliği bağlamında dünyanın merkezi olarak görülmekte, yaratılışı, üremeyi ve bolluğu simgelemektedir. Süt gölü, Orta Dünya'nın merkezinde yükselen dağın zirvesinde ve yeryüzüyle göğün göbeğinden çıkan kutsal ağacın yanı başında bulunmaktadır. Burası iyi tanrıların yaşadığı bölgedir. Burada bütün yeryüzü ruhlarının başı, toprağın (yeryüzünün) iyesi yer-su ile birlikte kamların koruyucuları ve şaman ataları yaşar.

Lvova vd.'nin analiziyle, üremeyi ifade eden süt, kadının, yüce tanrıların ve kozmosun ebedi üretken gücüyle özdeşleştiren sembolüdür. Altay folklorunda onun karşılığı süt gölüdür ki, inanca göre o, cenin-ruhların bitip tükenmeyen haznesidir. Bu hususta Radloff "Bebek doğmadan önce Bay-Ülgen, oğlu Yayık'ın süt gölünden yeni doğan bebek için hayati güç getirmesini ister. Bu güç hayatı boyunca bebekte kalır" diye yazar. Dua metinlerinde süt gölü, ulu ana-tanrıça Umay'ın meskeni olarak gösterilmektedirler. İnançlara göre, o burada susuzluğunu giderir, beslenir ve Sümer dağında oynayarak yıkanır. Kuzey Moğol destanlarında kahramanın olağanüstü gücünü tasvir ederken onun babasını dünya dağı Sümer'le annesini ise süt deniziyle karşılaştırırlar (Lvova vd., 2013a: 155-156).

Altay Türklerinde süt gölüyle ilgili yukarıda bahsedilen durumun benzeri Yakutlarda da görülmektedir. Yakutların tanrıçalarından Ayzıt bir çocuk doğacağı zaman tarla, çiçek ve yemiş ruhlarını alarak lohusanın yanına gider. Süt gölünden aldığı bir damla sütü çocuğun ağzına damlatır. Bu damla çocuğa verilen ruh olur (Uraz, 1994: 102-103). Süt Gölü, Sayan-Altay Türklerinin mitolojik inanışında, yedi katlı gökyüzünün üçüncü katında bulunan ve bütün hayatın kaynağı sayılan mitolojik bir göldür. Bu Sagay ve Şorların

[1] Mana, doğayı kaplayan soyut bir güçtür ve bazı maddelerle aktarılır. Konuyla ilgili bk. (Marett, 1914; Codrington, 1891).

inanışlarındaki "Süttügköl" veya Teleütlerdeki "Süt Ak Göl" ile aynıdır. Bu yer, Umay Ana'nın bulunduğu mekân olarak düşünülür (Beydili, 2004: 102-103).

Altay Türklerine göre günahı olan kimse, cehennemde yanarak azap gördükten ve cezasını tamamladıktan sonra "Yayuci" tarafından alınır. Üçüncü kat göğe götürülür. Dünyadaki güzel göller, fani insanlara nasıl zevk ve eğlence yerleri oluyorsa cezasını tamamlayan suçlu, bundan sonra akrabalarıyla birlikte Süt gölünde altın sandallarla gezerler. Bu gölün kenarındaki sedef kumsallarda oynar ve eğlenirler (Uraz, 1994: 102-103). Süt-Ak-Köl, yani süt rengi gibi ak olan ak göl Altay mitik sisteminde göğün üçüncü katında yer alır. İnsanların bütün hayatı ve ruhu bu göle bağlıdır. Bir çocuk doğacağı zaman tanrı Ülgen oğluna emir verir, o da Yayuçi yani yaratıcılardan birine bu işi havale ederdi. Yaratıcı, bu Süt Ak Göl'den ruh alır ve doğan çocuğa verirdi. Bir başka efsaneye göre Enem Yayuçi yani Anam Yaratıcı göğün beşinci katında oturur ve insan ruhlarının tek hazinesi olan Süt Ak Göl'ün işlerine bakardı. Doğacak çocuklar için ruhu gönderen de odur. Bunun için Altay Türkleri ona bir hükümdarlık unvanı da verirler ve "Hanı-Anam Yaratıcı" derlerdi (Ögel, 2010: 571-572).

Ögel (2010: 319), Altay Türklerinin efsanelerinde geçen gök dağın üstünde süt denizinin olduğunu belirtir, ancak bu denizin süt denizi değil gök denizi olarak düşünülmesinin Türk inançlarına daha uygun olacağını ifade eder. Öte yandan Anadolu'da anlatılan Munzur dağı efsanesinde Munzur dağından çıkan su kaynaklarının Munzur babanın elindeki sütün damlaması neticesinde oluşması söz konusudur (Ögel, 1995: 365). Denizli bölgesinde derlenen bir efsanede ise, çocuğu olan kadınların sütü olmazsa "süt pınarı" adı verilen yerde yıkandıktan sonra bu eksikliğinin giderildiğine yöneliktir (Osan, 2006: 83).

Süt denizi ile Ak deniz, Yakut ve Altay Türklerinin destanlarında güneydeki cennette ve hayat ağacının yanında yer alır. Yine destanlardaki dirilme hallerinde de süt içme veya süt emzirme önemli bir rol oynar (Ögel, 1995: 365). Er-Sogotoh destanında da benzer şekilde kozmik ağaçta olduğu gibi süt gölü hiçbir mevsim kurumaz. Bu özellik ile mitolojideki kutsallığın destan metnine aktarıldığı görülmektedir. Bir başka destan Er-Samır şu şekilde başlamaktadır: "Üç sivri gümüş dağlı/ Üç derin süt göllü/ Üç derin süt gölüyle/ Gürüldeyerek akan ak denizli/ Ayrı ayrı üç boynuzlu/ Ak-boro ata binen/ Ak-Bökö bahadır kişi/ Ermen-Çeçen hatunuyla/ Huzurlu, rahat yaşadı" (Dilek, 1997: 79). Kahramanın ailesinin yaşadığı mekâna kutsallık atfedilmesi süt gölü ile kodlanmıştır.

Altay Türklerinde Ürün Aar Toyon, Nurgun Bootur'u, kurtarıcı ve koruyucu bir kahraman olarak orta dünyada görevlendiren yaratıcı tanrının adıdır. Saha mitolojisinde aydınlık simalı ve ak nefesli bir ihtiyar olarak tasvir edilen Ürün Aar Toyon; feyizli ve tertemiz ak göğün tepesinde, sütten göllerin olduğu bir ülkede yaşar. Destanın başkahramanı Nurgun Bootur, yardıma muhtaç olduğu durumlarda yüzünü gökyüzüne dönüp ondan yardım ister (Ersöz, 2009: 80).

Bazı mitolojik anlatmalarda "Sus Hanım" adlı yağmur yağdıran bir dişi ruhtan bahsedilir. Geceleri köylerin etrafında dolanıp insanları kontrol eder. "Süyüt Kazan" (Süt Kazan) adlı yağmur dileme merasimi onun adına gerçekleştirilir ve kendisinden yağmur istenilir. Eski Türklerde yağmur gökyüzündeki efsanevi Süt Gölü'nden yağan süt damlaları olarak algılanırdı. Çadırın tepesindeki Tündük'ten (duman deliğinden) içeriye girerek doğacak çocuğa hayat veren ışıktan oluşan yaşam enerjisine de "sus" adı verilir (Uslu, 2016: 306). Bu uygulamayla Anadolu'da yağmur yağdığında ambarların kapaklarının açılması ve böylece yağmurun buğday tanelerinin üzerine dökülmesinin amaçlanması bereket artırma bağlamında benzerlik taşımaktadır.

Bazı mitolojik anlatılarda Süt gölü Kaf dağının altında olarak betimlenmiştir. Hızır, ölüme çare ararken, yolu Kaf dağına düşer. Bu dağdaki Süt gölünde havada uçmak

için kanatlı, suda yüzmek için kürekli atların bulunduğunu görür. Uçan atlardan tutmak ister, fakat tutamaz. Daha sonra bu göle şarap döker, içen atlar sarhoş olur. Hızır bunlardan çiftini tutar ve uçmasınlar diye kanatlarını kırarak bu atları çiftleştirir, dolayısıyla cins atlar bunlardan türer (Uraz, 1994: 102-103).

Şamanlık geleneği içerisinde süt gölüyle ilgili tasarımların varlığı söz konusudur. Şaman metinlerinde, süt mayalı sihirli gölün yeri yüksek bir dağın başında düşünülüyordu. Onun da en zirvesinde Dünya Ağacı ve dünyanın tam ortasını sembolize eden Bay Terek bulunur. Bu göl, göklere yükselmeden önce şamanların temizlenmeleri için kullanılırdı. Yakut şamanlarının inançlarına göre "Ayıısıt" adındaki ruh, bu süt gölünden bir damla süt getirip çocuğun ağzına döker. Bu damla çocuğun ruhu ve canı olup, ona hayat verirdi (Beydili, 2004: 507).

Altay Türkleri dağ, nehir, göl, deniz gibi kutsal varlıklara "Sümer-Ulan taykam/ Sümer Ulan Dağım/ Süt-kölüm, Sümer taykam!/ Süt Köl'üm, Sümer Dağım!/ Altın yargı perzin/ Altın hükmünü versin/ Agar pajım amır etkey/ Ağaran başıma rahat versin" (Anohin, 2006: 16) şeklinde dua ederler. Anadolu Alevi Bektaşi inancında da yukarıda ifade edilen duaya benzer ifadeler yer almaktadır. Bilindiği üzere Anadolu Aleviliğinde ölen kişi adına icra edilen "dardan indirme" ritüelleri vardır. Bu ritüellerde süt gölü "Yedi tamu sekiz uçmağın ve cennetin içinde olan ırmağın biri süttür..." şeklinde ifade bulmuştur. Görülen o ki, Türk mitik tasarımı Anadolu Aleviliğinin kutsala yüklediği anlamla hemen hemen eşdeğer özellikte yer almaktadır.

Sonuç

Türk mitik anlatılarında süt gölü, ruh verici, canlandırıcı, insan ruhunun kutsal mekânı ve dişil olarak düşünülmüştür. Süt gölüyle ilgili mitik bilincin ürettiği değerler paradigması, destan, efsane gibi dinsel-mitik içerikli birçok anlatıya yansımıştır. Süt gölü, Türk mitolojisinin temel figürleri olan Umay, Ayzıt gibi dişi ruhlarla ilişkili olması, sütün hayat verici ve bereketi artırıcı niteliğinden kaynaklanmış olmalıdır. Diğer yandan eski toplumlarda süt ile soy arasında bir ilgi kurulduğu açıktır. Süt kardeşliği kurumundan da anlaşılacağı üzere akrabalığı sağlayan bir öge olarak süt, süt gölü özelinde klan ve kabile esasında etnogonik bir başlangıcı da simgelemektedir. Süt gölü tasarımları bize şunu göstermektedir: Dünya mitolojilerinde süt ile ilişkilendirilen bereket ve üreme kült ve sembolleri Türk mitolojisinde süt gölü tasarımına yansımıştır.

KAYNAKÇA

Anohin, A. V. (2006), *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*, Çev. Zekeriya Karadavut; Jannet Meyermanova, Konya, Kömen Yayınları.

Bayat, Fuzuli (2007), *Türk Mitolojik Sistemi I*, İstanbul, Ötüken Neşriyat.

Beydili, Celal (2004), *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük,* Çev. Eren Ercan, Ankara, Yurt Yayınları.

Codrington, R. H. (1891), *The Melanesian Studies in Their Anthropology and Folk-Lore,* Oxford, The Clarendon Press.

Dilek, İbrahim (1997), *Er-Samır Destanı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ersöz, Murat (2009), *Saha (Yakut) Türklerinin Culuruyar Nurgun Bootur Destanı*, Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lvova, E. L. vd. (2013a), *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri: Kâinat ve Zaman, Nesneler Dünyası*, Çev. Metin Ergun, Konya, Kömen Yayınları.

Lvova, E. L. vd. (2013b), *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri: İnsan ve Toplum*, Çev. Metin Ergun, Konya, Kömen Yayınları.

Marett, R. Robert (1914), *The Threshold of Religion,* London, Methuen, Co. Ltd.

Osan, Mustafa (2006), *Kuzeydoğu Denizli Yöresinde Anlatılan Efsaneler*, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ögel, Bahaeddin (1995), *Türk Mitolojisi II*, Ankara, TTK Yayınları.
Ögel, Bahaeddin (2010), *Türk Mitolojisi I*, Ankara, TTK Yayınları.
Uraz, Murat (1994), *Türk Mitolojisi*, İstanbul, Düşünen Adam Yayınları.
Uslu, Bahattin (2016), Türk Mitolojisi, İstanbul, Kamer Yayınları.
Yolcu, M. Ali (2014), "Kutsalın Yeniden Üretimi: Kutsal Su İnançları ve Hacıbektaş Zemzem Çeşmesi", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum,* S. 3-8, s. 93-102.